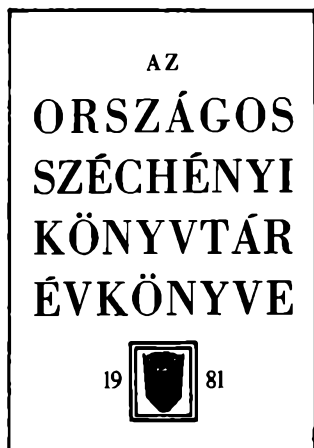

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1981. Szerk. Németh Mária. Bp., OSZK, 1983. 548 p.

Közismerten nehéz műfaj az évkönyvé és hálátlan feladat az összeállítóé. Az évkönyvnek egyszerre kell megfelelnie a meg-megújuló folyamatosság, valamint az érdemi egyediség – egymással gyakorta ellentétes – követelményeinek. Az Országos Széchényi Könyvtár Németh Mária szerkesztésében megjelent 1981-es Évkönyvében az előbbi követelménynek az I. és a II. rész (*Az OSZK 1981-ben; Az OSZK történetéből és terveiből*), a másodiknak pedig a történelmi jellegű közleményeket tartalmazó III. rész (*Könyvtörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok*) felel meg.

Más gond is van az évkönyvekkel. Egyik legnagyobb tehertételük a csüggesztően hosszú nyomdai átfutás ideje.

Eltűnődhetünk: milyen formában képes önnön aktualitásáról meggyőzni olvasóját – a folyamatosság követelményének eleget téve – a három éves késéssel napvilágot látó Évkönyv? Mert például 1981-ben még távoli álomnak tetszett a Várba való költözés, s mire a kötet megjelent, már realitás és napi teendő. Úgy tűnik azonban, hogy nemzeti könyvtárunk Évkönyve például a jövőt bátran tervező tanulmányaival sikeresen lépi át a főnnebb vázolt buktatókat.

A kötet tanulmányozásakor hamar tudatosul az olvasóban, hogy az OSZK 1981-es belső műhelymunkája a tervező és alapozó előkészületek tekintetében igen jelentős volt. Talán legfőbb jellemzője a könyvtár tevékenységének, amint az *Somkuti Gabriella Az Országos Széchényi Könyvtár működése 1981-ben* című összefoglaló jelentéséből kitűnik, hogy a nyilvános szolgálat kényszerű korlátozása miatt a munkák súlypontja a kutatásra, fejlesztésre helyeződött, mind a gyűjteményre, mind pedig a központi szolgáltatásokra nézvést. Még akkor is így van ez, ha nem minden változás, újítás aratott osztatlan elismerést a szakmai közvéleményben. (Gondolok például az épp e folyóiratban megjelent, az MNB IKR átalakítása körüli polémiára.)

A változások, fejlesztések 1981-ben a központi szolgáltatásokat érintették legerőteljesebben, ahogyan erről Kováts Zoltán dolgozatából is áttekintést kaphatunk. A szerző szerint a központi szolgáltatásoktól alapvetően két dolgot vár el a használó: az egyetemes hozzáférhetőséget, valamint az egyetemes számbavétel igényét. Az előbbinek a módja a könyvtárközi kölcsönzés, az utóbbié pedig az információvisszakeresést biztosító eszközök, ezek között kitüntetett helyet foglalnak el az MNB sorozatai. Az információkeresés eszközeinek megítélésében az érdeklődőnek jöszserivel egyetlen szempontja (érdeke) van:

mennyire kap segítséget az adott ismeretág információtömegében való eligazodásához. Csakhogy a természettudományok területén, ahol a folyóiratközlemények döntő mennyiségi fölényben vannak a monografikus művekkel szemben, nem szólva a nyomdai átfutás késedelmességéről, nem érvényesül a szolgáltatás központi jellege, mivel az MNB IKR látókörébe csak a társadalomtudományok tartoznak. A természettudományok ágaiban eszerint nem központi, hanem országos szinten valósul meg a tájékoztatás-tájékozódás. Ide kapcsolódik *Futala Tibor* – aki a könyvtáros társadalom azon részéhez tartozik, amely az MNB IKR „decentralizálását” legalábbis nem túlságos lelkesedéssel fogadta – álláspontja. Fő gondnak azt tartja, hogy „a repertorizálandó anyag már soha nem kerül együvé, nem ad ki többé – legalábbis a folyóiratcikkek vonatkozásában – ’bruttó nemzeti összterméket’. Másként fogalmazva: nem illeszkedik bele egy átfogó – nemzeti szempontú – keresőrendszerbe” (217. p.). Márpedig a nemzeti szempont egyike a legfontosabbnak. *Futala Tibor* külön nyomatékkal szól erről, amikor helyzetfölmérésében alapvető tényként szögezi le, hogy a magyarság egyharmada határainkon túl él, akár a szomszédos államok területén őshonos nemzeti kisebbségekként, akár mint nyugat-európai, illetve amerikai diaszpóra. Ezzel összefüggésben – a nemzet szellemi együvé tartozása jegyében – javasolja a hungarika anyagok beépítését az MNB megfelelő sorozataiba. Annál is inkább, mert – játékos az ötlet! – a külföldi magyar tudósokból egy az MTA-val azonos rangú akadémiát lehetne alapítani. Mindehhez csupán két megjegyzés: 1. Dicséretes, hogy az OSZK Évkönyve helyt adott a saját intézményét kritikusan szemlélő és külső munkatársak által írt közleményeknek; 2. A magam mentségére: pusztán azért időztem el e témánál, mert az Évkönyv II. részének írásai is zömmel a központi szolgáltatások jelene és jövője fölött tűnődnek.

A központi szolgáltatások jövőképét *Vajda Erik* tanulmánya vázolja föl. A fejlődés alapvető irányának és eszközének – teljes joggal – a számítógépet tekinti. Ezzel akkor is számolnunk kell, ha gazdasági nehézségeink szárnyaló elképzeléseinket visszakényszerítik földközébe. *Vajda* cikkének legnagyobb erénye – amely nem általánosan jellemzi a jövőt fürkésző publikációkat – a konkrétság. Határozottan jelöli meg a feladatot: „sürgősen ki kell építeni, illetve ki kell választani azt az egy-három számítóközpontot, amely a magyar könyvtárügy, tájékoztatásügy és hozzá kapcsolódó egyes más művelődésügyi és tudományos területek számítóközpontja lesz a jövőben”. Az OSZK-nak ezekhez a központokhoz kell csatlakoznia saját berendezéseivel, s a központok egymással is kapcsolatban állva lehetővé teszik „az országos könyvtári-tájékoztatási számítógépes hálózat” létrehozását (248. p.).

A minisztériumi és akadémiai határozatok nyomán jó évtizede hivatalosan is kutatóhellyé nyilvánított nemzeti könyvtárban folyó tudományos vizsgálódások meghatározó vonása a történeti jelleg. Az Évkönyv terjedelmének több mint felét kitevő tanulmányok – közös történelmi vonásukon túl – igen sokszínűen tükrözik az OSZK-ban készült tudományos dolgozatok tematikai és módszertani skáláját.

Az egyik legszelesebb szellemi horizontú, koncepciózus tanulmány *Fried Istváné, Készttség, újítás, periodizáció a kelet-közép-európai romantikában*. Kiindulópontja az, hogy e táj irodalmi – jól elhatárolható, egyedien karakterisztikus megkülönböztető jegeik ellenére – viszonylagos egységet alkotnak. Sürgeti a leszámolást a meggyökerese-

dett és summázó irodalomtörténeti dogmával, hogy ti. a nyugati romantika mögött s azt másolva kullogott a közép-európai. Fried eredeti gondolata, hogy vizsgálódása körébe vonja a „művészi magatartás” fogalmát, az alkotó helyzetét, lehetőségeit, és föl vállalt szerepét, melyeknek eddig kellően nem méltányolt jelentőségük volt az irodalmi stílus kialakulásában. E szálon (is) végighaladva mutatja ki a szerző, hogy a közép-európai romantika nem követte és adaptálta a nyugati irodalom újdonságait, hanem nagyon is a maga hagyományai és sajátosságai szerint születtek – a kétségtelen byroni ihletés mellett – a lengyel, szlovén, magyar stb. romantika maradandó alkotásai. A táj történelmi-társadalmi jellegzetességei, az írók helyzetbeli eltérései mutatkoznak meg abban, hogy a közép-európai romantikus hősök a nyugatiakétól igen eltérő szemléletűek. Bennük a személyiség és a lélek szabadságharca mellé egyenrangúvá emelkedik a nemzeti, történeti problematika, ezáltal az irodalmi hős egészen új dimenzióban mutatkozik meg.

Héjjas Eszter a kurucmozgalom 1674–1679 közötti francia kapcsolatait tárgyaló tanulmánya a hazai történetírói hagyományok kitaposott útján halad. Az eseménykrónika jellegű áttekintés dícsérendő értéke, hogy nem csupán diplomácia- és kapcsolattörténeti fő szálát dolgozza ki, de megrajzolja a végül is eredmény nélküli „szövetség” szélesebb értelemben vett hátterét, Magyarország és az erdélyi fejedelemség belső viszonyait, kitér a Portával való kapcsolatok összefüggéseire is. A szerző azonban a következtetések levonásával, az összegező értékeléssel adós marad.

Szelestei N. László írása azokat a próbálkozásokat tekinti át, amelyek – Bél Mátyás korábbi ösztönzésére – a XVIII. század második felében történtek egy hazai tudós társaság alapítása céljából. Tanulmányának végső konklúziója, hogy a Kollár Ádám Ferencnek tulajdonított 1763. évi tervzet valójában Kollár és Tresztyánszky Dániel közös műve volt.

Galli Katalin és Pavercsik Ilona rendkívül gazdagon adatolt, bőséges illusztrációs anyaggal szemléletessé tett írása átfogó igénytel taglalja a hazai tipográfia egyik rendkívül jelentős centrumának, Kassának XVII. századi történetéből Daniel Schultz nyomdájának működését. Az igen alapos tanulmány számba veszi a műhely felszerelését, betűtípusait, iniciálé-választékát, könyvdiszeit és fametszetes illusztrációit – fontos eligazodási pontokat kínálva a további filológusi, könyvtörténeti kutatások számára.

Borsa Gedeon egy XVIII. századi, tizenkét magyar ponyvakiadványt tartalmazó müncheni gyűjtőkötetről szól vérbeli és hézagatlan filológusi alaposságról tanuskodó tanulmányában. *Vekerdi József* két korai cigány szógyűjteményt ismertet, irodalomtörténetünk szempontjából számottevő adalékkal gazdagítva Kazinczy Ferenc sokrétű munkásságáról alkotott képünket.

A további közlemények egy-egy tollforgató portréját rajzolják meg vagy egészítik ki róluk való tudásunkat. *Vásárhelyi Judit* írása a vitatott szerzőségű *Fides Jesu et Jesuitarum* című jezsuitaellenes protestáns vitairat magyar fordítójáról, Kecskeméti Sánta Jánosról szól. Izgalmas munkája késő humanizmuskori szellemi életünk alakjának kevésbé ismert életét és munkásságát követi nyomon, már amennyire a gyér forrásanyag ezt lehetővé teszi. *Somkuti Gabriella* Újfalvi Krisztina erdélyi költőnő portréját festi meg a teljesség igényével; fölméri a fölvilágosult gondolkodású asszony korát kissé megelőző szemléletre valló könyvtárát. *Berlász Jenő* tanulmánya már módszertani jelentőségre is számot

tarthat, abban az értelemben, hogy külhoni könyvtárakban, archívumokban bújáradó tudós milyen oknyomozó munkával juthat el irodalomtörténeti jelentőségű végkövetkeztetésekhez. *Fallenbüchl* Zoltán Ambrus Zoltánról, az íróról és könyvgyűjtőről ír a hagyományos írói pályarajz keretein belül maradó cikkében. Szavainak hitelét nem a lábjegyzetek adattömege, hanem a kitűnő magyar író iránti rajongása és részint személyes emlékei erősítik.

Az Évkönyv bevezető részében szomorú kötelességet teljesít. Megemlékezik az 1981-ben, illetve 1982-ben elhunyt *Jóború* Magdáról, *Kemény G. Gáborról* és *Dezsényiné Szemző Piroskáról*. A pályaképpel fölérő nekrológokat teljességre törekvő bibliográfiai összeállítások emelik a megemlékezések szokványos szintje fölé.

Ismertetóm célja mindössze az érdeklődés fölkeltése lehetett: hogy érdemes kézbe venni az OSZK 1981-es Évkönyvét, mert minden könyvtáros, a jelen, a múlt, a jövő iránt vonzódo is talál benne kedvére való. S ezzel válaszoltam egyben írásom elején fölvetett – az évkönyv műfajára vonatkozó – aggodalmaskodó kérdésemre.

MEZEY László Miklós

Az INFOTERM (International Information Centre for Terminology) második konferenciáját 1985. április 14 és 17-e között rendezik meg Bécsben. Témája: Nemzetközi együttműködés a terminológiai munkában. (Az Infoterm tájékoztatása alapján.)

* * *

Személyi hírek az IFLA Journal legújabb számából

- az Österreichische Nationalbibliothek új főigazgatója *Magda Srebl*;
- *Ronald Mitchell* lett a 60 000 tagot számláló International Reading Association (Nemzetközi Olvasási Egyesület) új ügyvezető igazgatója;
- *Willie Dehennin*, a Leuven-i Egyetemi Könyvtár korábbi igazgatója váltotta fel *Kenneth Humphreys-t* a European University Institute Library (Firenze) igazgatásában;
- *Sir Harry Hookway* lett a Board of Publishers Databases Ltd. elnöke.

IFLA Journal 1984. 4. sz.

Könyvtári Figyelő 31(1985)2